

Cild XIX

1977-1979

TÜRKİYAT MECMUASI

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ENSTİTÜSÜ
TARAFINDAN ÇIKARILIR

Kurucu :

M. Fuad Köprülü

Müdür :

Prof. Dr. Sadettin Buluç

İSTANBUL - EDEBİYAT FAKÜLTESİ BASIMEVİ

1980

BABUR'UN İCAD ETTİĞİ BABURİ YAZI

II

ALİ ALPARSLAN

Birinci yazımızda Azimcan'ın «Hatt-ı Baburî» hakkında yaptığı araştırmasının, Babur'un yazdığı ve hâlen Meshed Kütüphanesinde bulunan Kur'an'a ve icad ettiği yazıya, yâni Hatt-ı Baburî'ye ışık tutacağını bildirmiştik.

Yaptığımız tedkike göre «Özbek İlimler Akademisi Doğu Araştırmaları Enstitüsü» müdürü olan S. Azimcanova'nın¹ araştırması, 1964 yılında Ocak ayında Delhi'de toplanan 26. Milletlerarası Şarkiyatçılar Kongresi'ne «Hatt-ı Baburî Hakkında Yeni Doneler» adı altında sunulan bir tebliğden ibarettir. Bu tebliğ ayrıca «Central Asian Review» dergisinde neşredilmiştir². Biz, adı geçen tedkike dayanarak bu ikinci makalemize devam ediyoruz :

Birinci makâlede bahsettiğimiz «Müntehabâtü't-tevârih»ten başka, Ekber Şah'ın meşhur saray tarihçisi olan Hâce Nizâmu'd-din Ahmed b. Muhammed el-Herevî'nin kaleme aldığı «Tabakât-ı Ekberî»den de Babur'un kendi adını verdiği bir yazı icad ettiğini ve bu yazı ile yazdığı bir Kur'an'ı Mekke'ye yolladığını öğreniyorsak da³ Hatt-ı Baburî hakkında Said Nâdir Muhammed Han'ın emriyle Muhammed Tahir İbn Kâsım'a 1645'te Belh'te yazdırılan «Acâibu't-tabakât»ta da bilgi bulunduğunu müşâhede ediyoruz⁴. Azimcanova'nın verdiği bilgiye göre yedi bölüme ayrıl-

1 Birinci makâlemizde Karaçi Üniversitesi öğretim üyelerinden Dr. M. Sâbir'in ifâdesine dayanarak Azimcanova'nın adını Azimcan olarak yazmıştık. Bu defa Özbek bilgininin doğru adının, elde ettiğimiz makâlesinden Azimcanova şeklinde olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz.

2 Azimdzhanova, *New data concerning Khatt-ı Baburî*, Central Asian Review, London 1964, vol. XII, No. 2.

3 Tabakât-ı Ekberî'nin yazma bir nüshası Özbek İlimler Akademisi, Doğu Araştırmaları Enstitüsü'nde bulunmaktadır. No. 1535, vr. 213 b.

4 Eserin adı geçen enstitüde 14 yazma nüshası vardır. Bunların 13 tanesinde Hatt-ı Baburî'den bahsedilmektedir. Numaralar şöyledir : 1993, 9042, 411, 9451, 5507, 2380, 4483, 2797, 409, 1203, 4287, 7535, 5508.

mış olan eser, bu son bölümünde esrarengiz ilimlerden ve muhtelif zamanlarda bilginler tarafından icad edilmiş alfabelerden bahsederken Babur tarafından 910/1504'te icad edilmiş olan Hatt-ı Baburî'nin 28 harfinin numûnelerini vermektedir. Bundan başka Acâibu't-tabâkat müellifi muhtelif zamanlarda kullanılmak üzere icad edilmiş 9 adet şifrenin de örneklerini sıralamaktadır. Şifrelerin hangi gâyeler için kullanıldığını söyleyen müellifin Hatt-ı Baburî'nin yalnız adını anması ve harflerini zikretmesi, onun bu yazının (alfabenin) hangi gâye için icad edildiğini bilmediğini göstermektedir. Eğer bu hususta bilgisi bulunsaydı mutlakâ bazı açıklamalarda bulunması lâzım gelirdi.

Azimcanova'ya göre, müellif Hatt-ı Baburî'yi 9 adet şifreyle birlikte zikretmekle hatâ etmiştir. Çünkü Baburnâme'den de anlaşıldığına göre Babur bu alfabe-yi yakınlarından aslâ gizlememiş, aksine hattâ onun kâidelerini yabancı devlet temsilcilerine bile göstermekle, yazılmasını istemiştir. Hindistan'da söylediği şiirlerinden bazılarını bu alfabe ile yazarak oğullarına ve maiyetindekilere göndermesi bunun açık bir delilidir. Eğer Hatt-ı Baburî gizli haberlerin yollanmasında kullanılmak üzere icad edilmiş olsaydı 935/1528'de henüz çocuk yaşta olan oğlu Hindal Mirzâ'ya bu alfabe ile yazılmış mektubu yollamazdı. Bütün bunlardan anlaşıldığına göre hiçbir gizli gâyesi olmayan ve hat sanatı bakımından ehemmiyeti bulunmayan bu alfabe, Arab alfabetesini daha sâde bir şekle sokmak gâyesi ile ortaya atılmış olmalıdır. Ayrıca Fars alfabetesine mahsus olan پ ج ز ک harflerine bu alfabede yer verilmemiştir.

Daha önce söylediğimiz gibi «Acâibu't-tabakât»ın mevcut 14 yazmasından 13 tanesinde bu alfabeden bahsedilmektedir. Bu yazmalar muhtelif devirlerde muhtelif kimseler tarafından istinsah edildiği için bâzı harflerin şekillerinde bâzı değişiklikler göze çarpsa da bu cüz'î farklar alfabenin orijinal şeklini tesbit etmekte mühim bir rol oynamaz. Bu yazmalardan bilhassa ikisi mühimdir. Bunlardan 411 numaralı olanı Tacik bilginlerinden Ahmed Dâniş tarafından güzel bir yazı ile yazılmıştır. 9042 numaralı yazma da okunaklı bir yazı ile kaleme alınmış olup, Hatt-ı Baburî'nin alfabetesini açık bir şekilde göstermektedir.

Gene Azimcanova, makâlesinde Arab alfabetesinin Özbek dilinin(!) ihtiyaçlarını karşılamadığını bildiği için, Babur'un böyle bir alfabe meydana koyduğunu ve kullanılmasını tavsiye ettiğini bildirmekle birlikte XVI. yüzyılda islâm bilginlerinin memleketin sosyal ve siyâsî hayatında oynadıkları mühim rol karşısında böyle bir alfabe ile Arab alfabetesinin karşısına çıkmanın mümkün olmadığı fikrini ileri sürmekte ve Babur'un

bu alfabe ile bir Kur'an yazarak Mekke'ye yollamasını da müslüman bilginlerin bu alfabe hakkındaki tasviplerini temin etmek gâyesine mâtuf olduğu inancına bağlamaktadır.

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden anlaşılacağı gibi, Azimcanova adı geçen tebliğini «Acâibu't-tabakât»ta rastladığı «hatt-ı Baburî inest»⁵ kaydı ile onun altındaki Baburî alfabetesine dayandırmakta ve bir sayfalık mutalâadan başka bir şey söylememektedir. Anlaşıldığına göre Özbekistanlı bilgin bu alfabe ile yazılmış bir metin de görmüş değildir. İlim dünyası Meşhed Kütüphanesi'ndeki bu alfabe ile Babur tarafından yazıldığı kabul edilen Kur'an'dan ise 1964'ten bir yıl sonra haberdar olmuştur. Yani tebliğ sahibi o sırada Meşhed'deki Kur'an'dan habersiz idi⁶.

İranlı yazar A.G. Maânî'nin makâlesinde neşredilen⁷ Babur yazısının anahtarı ile Azimcanova'nın Acâibu't-tabakât'tan alarak tebliğde neşrettiği Babur alfabesi arasında fark olduğu görülmekte ve bu fark akla şunları getirmektedir :

1. Acâibu't-tabakât müellifi, ya bu alfabeyi doğru bir yerden almamış, veyahud yazarken herhangi bir şekilde hatâ yapmıştır. Sonra bu alfabe ile yazılmış bir metin ortada yoktur.

2. Belki de alfabe Acâibu't-tabakât müellifinin eline geçinceye kadar resimde görüldüğü şekilde değişikliğe uğramıştır.

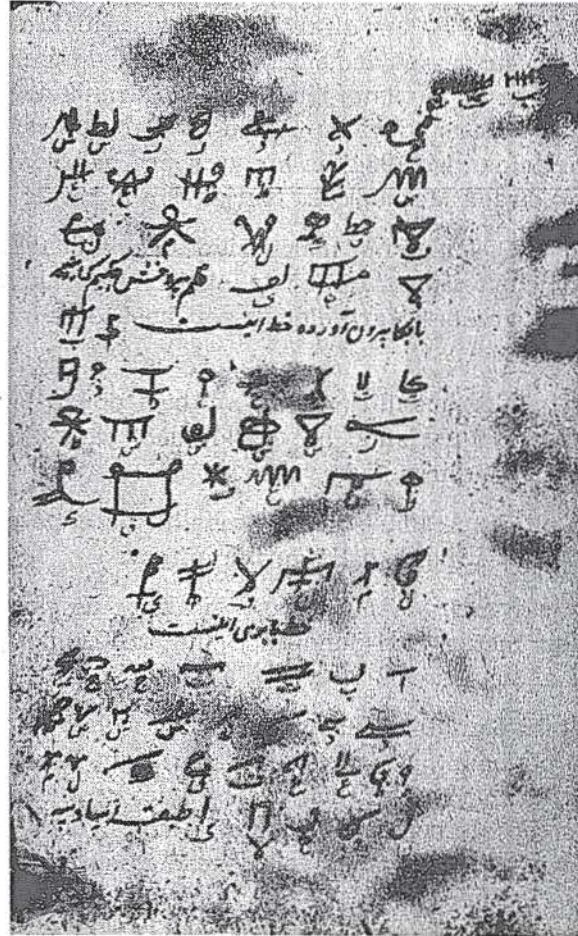
3. İran'lı yazar A.G. Maânî'nin verdiği alfabe de eksik ise de hiç olmazsa mevcut bir metne yani şimdilik Babur tarafından yazıldığı kabul edilen Kur'an'a aittir.

4. Meşhed'teki Kur'an nüshasından birkaç sayfa da olsa elde etmek imkânına sahip olmadık. Akla yatkın olan durum bu Kur'an'dan alınacak birkaç sayfalık metni, verilen alfabesiyle karşılaştırmaktır. Bizce Babur'un icad ettiği alfabenin sıhhati kat'î olarak ancak o zaman anlaşılacaktır. Mamafih Azimcanova'nın tebliğine rağmen Meşhed'teki Kur'an'ın Baburî hattı (Babur alfabesi) ile yazıldığı iddiası sıhhatini henüz korumaya devam etmektedir.

5 Azimcanova'nın adı geçen tebliği resim 1 ve 3 ve «Acâibu't-tabakât», yazma nüsha nr. 9042, varak 207 b.

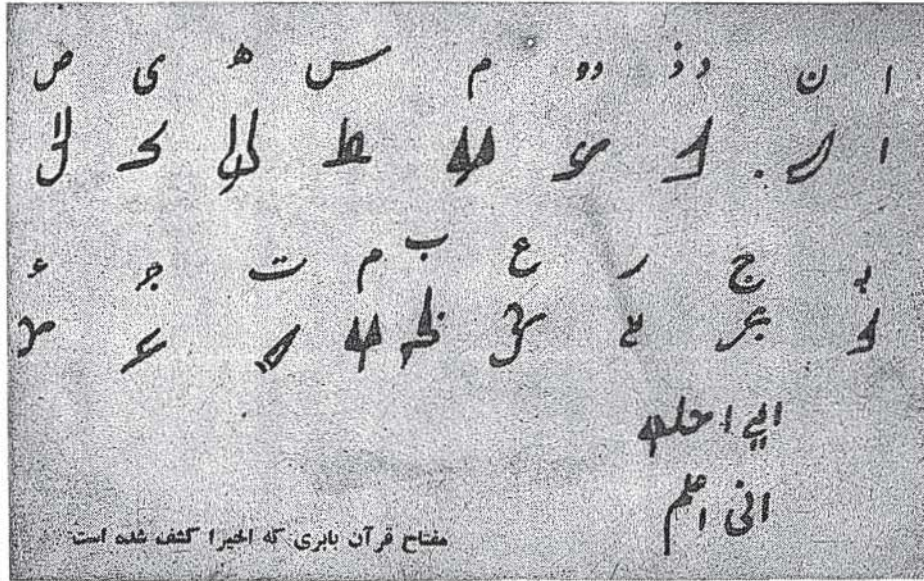
6 Bk. Ali Alparslan, *Babur'un İcad Ettiği «Baburî Yazısı» ve Onunla Yazılmış Olan Kur'an*, Türkiyat Mecmuası, XVIII.

7 Aynı yer.

Resim 1. «Acaib'üt-tabakät»a göre Baburî alfabesi (en alttaki kısım).

A. ALPARSLAN

Resim 2. A.G. Maâni'nin makalesinde neşredilen Baburî yazısının harfleri.